

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ ЯК ЧИННИК МОТИВАЦІЇ VALUE ORIENTATIONS OF A STUDENT AS A MOTIVATION FACTOR

У статті досліджується, які цінності та які структури ціннісних орієнтацій є важливими для сучасних студентів під час навчання. Також розглядається, які зміни відбуваються в цінностях та структурах ціннісних орієнтацій у студентському віці. Стаття також описує особливості життєвих цінностей та ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців у контексті отримання освіти. Цінності, які людина засвоює у процесі свого становлення, транслюються суспільством, у якому відбувається процес соціалізації особистості. Розглядаються різні підходи щодо визначення понять ціннісних орієнтацій, системи особистісних смислів з позицій психології, соціології. Здійснений емпіричний аналіз ціннісних орієнтацій сучасної молоді. В якості методів дослідження було проведено анкетне опитування та використано методику дослідження ціннісних орієнтацій, що дозволяє вивчити спрямованість особистості та визначити її ставлення до світу, до інших людей, до себе. На основі досліджень було проведено аналіз ціннісних орієнтацій студентів різних курсів навчання, який дозволив визначити особистісні пріоритети студентів та встановити рівень їх цінностей. Виявлені результати показали, що найважливішими цінностями для студентів є здоров'я, активна життєва діяльність та любов. Аналіз ціннісних орієнтацій студентів також показав, що цінності, пов'язані з творчістю та суспільним визнанням, є менш важливими для студентів. Це може свідчити про те, що студенти ще не сформували потребу у творчості та суспільному визнанні. Крім того, дослідження виявило якісні характеристики інструментальних цінностей, які можуть сприяти або перешкоджати формуванню ціннісної ієрархії. Отримані результати дослідження можуть бути використані для створення оптимальних умов навчання, які стимулюватимуть залучення студентів до навчального процесу в залежності від їх індивідуальних особливостей.

Ключові слова: студенти, цінності, ціннісні орієнтації, термінальні цінності, інструментальні цінності, мотивація до навчання.

The article explores what values and what structures of value orientations are important for modern students during their studies. It also examines the changes in values and structures of value orientations that occur during the student age. The article describes the features of life values and value orientations of future specialists in the context of obtaining education. The values that a person internalizes during their own development are transmitted by society, in which the process of personality socialization takes place. Different approaches to defining the concepts of value orientations, personal meaning systems from the perspectives of psychology, sociology are considered. An empirical analysis of the value orientations of modern youth was carried out. A questionnaire survey was conducted, and a methodology for studying value orientations was used, which allows studying the direction of personality and determining their attitude towards the world, towards other people, and towards themselves. Based on the studies, an analysis of the value orientations of students of different courses was conducted, allowing to determine the personal priorities of students and to establish the level of their values. The results showed that the most important values for students are health, active life, and love. The analysis of student value orientations also showed that values related to creativity and social recognition are less important for students. This may indicate that students have not yet formed a need for creativity and social recognition. In addition, the study revealed qualitative characteristics of instrumental values that can contribute to or hinder the formation of a value hierarchy. The obtained results of the study can be used to create optimal learning conditions that stimulate student engagement in the learning process depending on their individual characteristics.

Key words: students, values, value orientations, terminal values, instrumental values, motivation to study.

УДК 159.947.5
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.2.4>

Пилипенко Н.М.,
канд. екон. наук,
доцент кафедри економіки
та підприємництва
Сумського національного аграрного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Зміни у середовищі вищої освіти, посилення інтернаціоналізації та глобалізація стимулюють пошук способів підвищення якості освіти. Однією з найважливіших передумов підвищення якості освіти є мотивація студентів до навчання. Мотивація – це внутрішній стан чи умова, що активує поведінку, комплекс ціннісних орієнтацій, установок та цілеспрямованих тенденцій. В дослідженні структури мотиваційних процесів особистості важливу роль відіграє вивчення сфери цінностей. Розуміння цінностей, які підтримують мотивацію стає все важливішим для ефективності процесу навчання, оскільки на основі цих ціннісних орієнтацій формуються мотиви та стимули, які

підштовхують особистість до конкретної поведінки. Саме це і визначає актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, в яких розглядають цю проблему і підходи її розв'язання.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури свідчить про значну кількість досліджень ролі ціннісних орієнтацій в розвитку мотивації до навчання. Цю проблему досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: М. Белей, А. Березянська, Е. Воронцова, В. Ганчева, А. Вінченко, Г. Гончар, Е. Заредінова, Т. Лященко, С. Матяж, К. Нагорняк, Н. Піковець, Ю. Шайгородський, Ю. Івженко, F. Ateş-Bozdoğan, I. Ngambeki, S. Branch, D. Evangelou, I. Jevinga, Z. Sundukova, E. Boström, T. Palm, A. Filgueira, S. Hernández.

В сучасній літературі цінності розглядаються як ідеал; як норма; як значимість чого-небудь для людини чи соціальної групи [1-8]. У психології соціокультурні цінності описують набір цінностей та ідеалів, що існують в соціумі, та створюють універсум, який допомагає людині орієнтуватися в суспільстві і створювати його образ. Формування соціокультурних цінностей студентів ЗВО базується на поліпарадигмальній цілісності особистісно зорієнтованої, смислової та рефлексивної освітніх парадигм і синтезі різних наукових підходів. Структура соціокультурних цінностей студентів ЗВО включає мотиваційно-ціннісний, когнітивний та праксіологічний аспекти [1]. Компоненти, що становлять мотиваційну сферу особистості, разом зі своїми ціннісними орієнтаціями, відіграють важливу роль у сприйнятті навколишнього природного та соціального середовища, а також у формуванні власної ідентичності. Ціннісні орієнтації функціонують як регулятор поведінки. В контексті моралі, цей регулятор може працювати лише шляхом розвитку рефлексивних механізмів та комунікабельності, оскільки справжня моральна поведінка полягає в самостійному прийнятті рішення, а не в підпорядкуванні будь-яким зовнішнім чинникам [2;4].

Ціннісні орієнтації утворюють основу поведінки особистості і безпосередньо впливають на її розвиток. Цінності здійснюють найважливіший вплив на особистість, їх реалізація тотожна реалізації найглибшого прошарку структури особистості, її самоактуалізації. До найвищих цінностей відносяться: людина, сенс життя, добро, справедливість, краса, істина, свобода і т.д. [6;7;8].

Ціннісні орієнтації виступають найважливішим регулятором суспільної поведінки та характеризують спрямованість та зміст активності особистості [9].

Багато авторів вважають, що цінності – це складне явище, яке проявляється у різноманітних формах і формується внаслідок взаємодії між особистістю та навколишнім світом. Цінності є критеріями оцінки дійсності та визначають процес розуміння людиною соціальної реальності. Існує декілька форм цінностей, включаючи суспільні ідеали, які є абстрактним уявленням про належне в різних сферах суспільного життя, матеріальну та духовну культуру, що є проявом цінностей суспільства. Особистісні цінності є одним із джерел мотивації людини та є сполучною ланкою між духовною культурою суспільства і духовним світом особистості. Кожна людина має свою індивідуально-специфічну ієрархію особистісних цінностей, які визначають напрямок її життя. Сенс для людини набувають ті дії, які стосуються реалізації її особистісних цінностей. Цінності є важливими не лише для індивідуального життя, а й для функціонування суспільства в цілому. Цінності визначають

моральні стандарти, взаємодію в суспільстві та відносини з іншими людьми. Якщо у суспільстві панує загальний дух взаєморозуміння, поваги до інших та бажання допомагати, це свідчить про те, що в цьому суспільстві домінують позитивні цінності. Цінності є суб'єктивними та можуть змінюватися з часом та залежати від контексту [10].

Вчені вважають, що будь-яка цінність може залежно від потреб людини впливати як на об'єктивні, так і на суб'єктивні (комунікативні) відносини і може бути віднесена або до групи альтруїстичних або егоцентричних [11].

У сучасній психології виділяють кілька основних підходів до вивчення ціннісних орієнтацій. Один із них – це теорія цінностей Шварца. Основною ідеєю якої є те, що цінності є стійкими орієнтирами, які визначають, що для людини є важливим у житті, і що ці орієнтири можуть відрізнитися залежно від культурних та соціальних умов. Шварц вважає, що існує 10 основних цінностей, які є загальними для різних культур та країн, і вони формують коло на площині двох факторів. Вдосконалена методика вимірювання цінностей, тепер містить 19 цінностей, які детальніше розкривають мотиваційний континуум [12].

М. Рокіч розробив свою власну концепцію, яка стосується ролі ціннісних орієнтацій людини в її життєвому шляху, а також відносно їх впливу на соціум в цілому. Він запропонував визначення поняття «цінності» як стійкого переконання в пріоритеті деяких цілей або способів життя над іншими. Згідно з концепцією Рокіча, ціннісні орієнтації мають вплив на будь-які соціальні явища. Він стверджує, що існує обмежена кількість людських цінностей, які об'єднані в певну систему. У цій системі всі люди мають спільні цінності, але вони розуміються кожним індивідом по-своєму. Рокіч розділив всі цінності на термінальні (що стосуються цілей індивідуального існування та виживання) і інструментальні (пов'язані зі способами досягнення цих цілей) [13].

Моделі цінностей демонструють ряд подібностей та відмінностей. Однією з найпомітніших відмінностей між уточненою моделлю Шварца та іншими моделями є кількість запропонованих цінностей. Крім того, значення Рокича дуже схожі на Шварца, оскільки Шварц використовував 36 значень, запропонованих Рокичем, як основу своєї моделі [14].

На думку М. Белей розвиток особистості майбутніх професіоналів пов'язаний насамперед із розвитком ціннісно-смислової сфери особистості. У багатьох студентів надто низький ресурс особистісного творення власного «я», що тісно корелює з вузькістю їх світогляду, порушеним балансом потребово-ціннісної регуляції. Він характеризується переважаючою орієнтацією на потреби та несформованістю системи особистісних цінностей.

Це проявляється в слабкому осмисленні життя, обмеженні цілей та перспектив діяльності, ситуативній зумовленості поведінки, орієнтацією насамперед на теперішнє зі слабкою представленістю образу майбутнього [15].

Визначення рейтингу цінностей здобувачів освіти може стати поштовхом для формування їх ціннісних орієнтацій у майбутньому. Сучасна професійна та вища освіта має зосередитися на наданні можливості майбутнім фахівцям опанувати цінності, які сприятимуть їх професійному зростанню та самореалізації у суспільстві [16].

Ціннісні орієнтації студента грають ключову роль у формуванні його мотивації. Цінності можуть визначати, які цілі студент ставить перед собою, які дії він робить для їх досягнення та які оцінки він отримує. Цінності є критеріями оцінки дійсності, в тому числі інших людей і самої особистості. Бажання діяти в тому чи іншому напрямку, наполегливість та готовність долати труднощі залежать від системи цінностей. Все вищенаведене актуалізує вивчення ціннісних орієнтацій студентів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою дослідження є вивчення ціннісних орієнтацій здобувачів освіти як чинника мотивації та визначення їх впливу на навчальний процес.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів.

Дослідження здійснювалося у Сумському національному аграрному університеті у 2020-2021 навчальному році на базі факультету економіки та менеджменту Сумського національного аграрного університету. У дослідженні приймало участь 60 студентів. Із них: 15 осіб навчається на першому курсі, 15 – на другому курсі, 15 – на третьому курсі, і 15 осіб – на четвертому курсі. Із загальної кількості респондентів 24 юнаки, що склало 40% вибірки, і 36 дівчат, що складає 60% вибірки [17].

Для виявлення мотиваційно-ціннісної структури особистості була використана *методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча*. Перші три цінності вважаються «ядром», а останні три «хвостом» ціннісної ієрархії [18]. Одержані за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча у нашому дослідженні результати відображають великий вплив індивідуального, а не групового чинника. Проте, певну інформацію вдалося узагальнити та побудувати середньостатистичну ієрархію в наданні переваги студентами тій чи іншій цінності. Згідно з методикою, ми прорахували середній результат рейтингу по групі і визначили інтегральні рангові місця термінальних та інструментальних цінностей. У процесі первинної обробки результатів методики ранги були переведені у бали, що виражають рівень прояву певної цінності. Отже, першому

рангу було присвоєно 18 балів, другому – 17 б., третьому – 16 б., четвертому – 15 б., ..., сімнадцьому – 2 б., вісімнадцьому – 1 б.

Структуру термінальних цінностей по кожному курсу навчання відображено в таблиці 1.

Порівняльний аналіз показує, що на I місці у студентів всіх курсів знаходиться цінність «здоров'я». Далі рейтинг цінностей від курсу до курсу змінюється. II місце на першому курсі займає така цінність, як «любов», на другому курсі – «щасливе сімейне життя», на третьому курсі – «активна життєва діяльність», на четвертому курсі – «свобода». III місце на першому курсі займає «щасливе сімейне життя», на другому курсі – «активна життєва діяльність», на третьому курсі – «матеріально забезпечене життя», на четвертому курсі – «впевненість у собі».

Для студентів першого курсу ядром термінальних цінностей є: «здоров'я», «любов» та «щасливе сімейне життя». На останніх рангових місцях, тобто є «хвостом» ціннісної структури на першому курсі виявилися такі цінності, як творчість, щастя інших і краса природи і мистецтва. На другому курсі в ядро ціннісних орієнтацій входять: «здоров'я», «щасливе сімейне життя» та «активна життєва діяльність». Для другого курсу характерним є те, що активна життєва діяльність зайняла третє місце, чого не спостерігалось у студентів першого курсу. Схожим є те, що на першому місці стоїть здоров'я як найвища цінність. На останніх рангових місцях, тобто є «хвостом» ціннісної структури на другому курсі виявилися такі цінності, як «розваги», «творчість», «краса природи і мистецтва».

На третьому курсі в ядро ціннісних орієнтацій входять: «здоров'я», «активна життєва діяльність», «матеріально забезпечене життя». Третій курс відрізняється серед інших курсів тим, що така цінність як «матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів)» знаходиться на третьому місці. «Хвостом» ціннісної структури на третьому курсі виявилися такі цінності, як «щастя інших», «творчість», «краса природи і мистецтва». На четвертому курсі в ядро ціннісних орієнтацій входять: «здоров'я», «свобода», «впевненість у собі». «Хвостом» ціннісної структури на четвертому курсі виявилися такі цінності, як «суспільне визнання», «щастя інших», «творчість».

З метою узагальнення даних та визначення ієрархії цінностей в цілому по студентах нами були проведені певні розрахунки і отримана піраміда термінальних цінностей (рис. 1).

Як бачимо, на перших місцях стоять такі термінальні цінності, як «здоров'я» (I ранг), «активна життєва діяльність» (II ранг), «любов» (III ранг). До цінностей нижчого рангу відносяться «щастя інших», «краса природи і мистецтва», «творчість». Децю дивним виглядає для студента-менеджера

Структура термінальних цінностей студентів за курсами навчання

№ з/п	Термінальні цінності	1 курс		2 курс		3 курс		4 курс	
		ранг	бал	ранг	бал	ранг	бал	ранг	бал
1	активна життєва діяльність	5	14	3	16	2	17	6	13
2	життєва мудрість (зрілість міркувань і здоровий глузд, які досягнуті життєвим досвідом)	4	15	8	11	6	13	9	10
3	здоров'я (фізичне і психічне)	1	18	1	18	1	18	1	18
4	цікава робота	11	8	12	7	12	7	13	6
5	краса природи і мистецтва (переживання прекрасного у природі і мистецтві)	17	2	17	2	16	3	15	4
6	любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною)	2	17	5	14	7	12	4	15
7	матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів)	7	12	10	9	3	16	7	12
8	наявність хороших і вірних друзів	9	10	4	15	8	11	8	11
9	суспільне визнання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі)	15	4	15	4	13	6	18	1
10	пізнання (можливість розширення свого навчання, кругозору інтелектуальний розвиток)	14	5	13	6	14	5	12	7
11	продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей)	13	6	11	8	10	9	11	8
12	розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення)	8	11	7	12	9	10	5	14
13	розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)	12	7	18	1	15	4	14	5
14	свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках)	10	9	9	10	11	8	2	17
15	щасливе сімейне життя	3	16	2	17	5	14	10	9
16	щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, свого народу, людства загалом)	16	3	14	5	17	2	17	2
17	творчість (можливість творчої діяльності)	18	1	16	3	18	1	16	3
18	впевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх суперечок, сумнівів)	6	13	6	13	4	15	3	16

Рис. 1. Ієрархія ціннісних орієнтацій (термінальні цінності) студентів

ставити на останні місця «творчість», «щастя інших». Отже, потреба в суспільному визнанні, творчості ще не сформована навіть у студентів 4 курсу.

Структура інструментальних цінностей представлена в таблиці 2.

Аналіз отриманих результатів дає можливість виявити пріоритетну якість, особливо цінну студентам всіх курсів – вихованість. У студентів 1 курсу в ядро інструментальних цінностей входить: «вихованість», «життєрадісність», «чесність». На 2 курсі «ядро» інструментальних цінностей представлено характеристиками особистості: «чесність», «охайність», «вихованість». Особливістю другого курсу є те, що такі інструментальні цінності, як освіченість і широта поглядів попали в п'ятірку пріоритетних цінностей. Для студентів першого курсу освіченість та широта поглядів займають 10 та 12 місце відповідно. На 3 курсі «ядро» інструментальних цінностей представлено такими характеристиками особистості: «незалежність», «чесність», «вихованість».

З метою узагальнення даних та визначення ієрархії цінностей в цілому по студентах нами

були проведені певні розрахунки і отримана піраміда інструментальних цінностей (рис. 2).

Ядром інструментальних цінностей для студентів університету є вихованість, чесність, самоконтроль. «Хвостом» структури так і залишаються «нетерпимість до недоліків», «високі запити», «терпіння». Підводячи підсумок по цій методиці можна сказати, що головною термінальною цінністю для всіх студентів є здоров'я, а інструментальною вихованість.

Отже, в ієрархії цінностей на перших місцях стоять такі цінності, як «здоров'я», «активна життєва діяльність», «любов». Віднесення до цінностей нижчого рангу таких цінностей, як «творчість» та «щастя інших» свідчить про те, що потреба у творчості та суспільному визнанні у студентів ще не сформована.

Таким чином, виникає необхідність урахування впливу ціннісних орієнтацій на навчальну активність студента. Сформувані у студента мотиваційну сферу можна через систему цінностей, прийнятих у суспільстві, розкривши особистісний сенс навчання, в придбанні нових знань і умінь. Тому необхідно створювати студентам можливості

Таблиця 2

Структура інструментальних цінностей студентів

	Інструментальні цінності	1 курс		2 курс		3 курс		4 курс	
		ранг	бал	ранг	бал	ранг	бал	ранг	бал
1	охайність (вміння тримати в ладу одяг, лад у справах)	4	15	3	16	7	12	6	13
2	вихованість (хороші манери)	1	18	2	17	3	16	1	18
3	високі запити (високі запити і високі домагання)	14	5	17	2	13	6	16	3
4	життєрадісність (почуття гумору)	2	17	7	12	11	8	4	15
5	старанність (дисциплінованість)	6	13	8	11	4	15	10	9
6	незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче)	13	6	10	9	1	18	7	12
7	нетерпимість до чужих та власних недоліків	18	1	18	1	18	1	18	1
8	освіченість (широта знань, висока суспільна культура)	10	9	5	14	8	11	12	7
9	відповідальність (почуття боргу, вміння тримати слово)	17	2	12	7	12	7	11	8
10	раціоналізм (вміння розсудливо і логічно мислити, приймати обмірковані, раціональні рішення)	15	4	14	5	14	5	8	11
11	самоконтроль (стриманість, самодисципліна)	5	14	6	13	6	13	2	17
12	сміливість у відстоюванні власної думки, власних поглядів	16	3	16	3	5	14	13	6
13	сила волі (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами)	7	12	9	10	9	10	3	16
14	терпіння (до поглядів і думок інших, вміння пробачати іншим їх помилки)	9	10	15	4	17	2	15	4
15	широта поглядів (вміння розуміти точку зору іншої людини, поважати смаки інших, звичаї, звички)	12	7	4	15	15	4	14	5
16	чесність (правдивість, щирість)	3	16	1	18	2	17	5	14
17	ефективність у справах (працьовитість, продуктивність праці)	8	11	11	8	10	9	17	2
18	чуйність (турботливість)	11	8	13	6	16	3	9	10

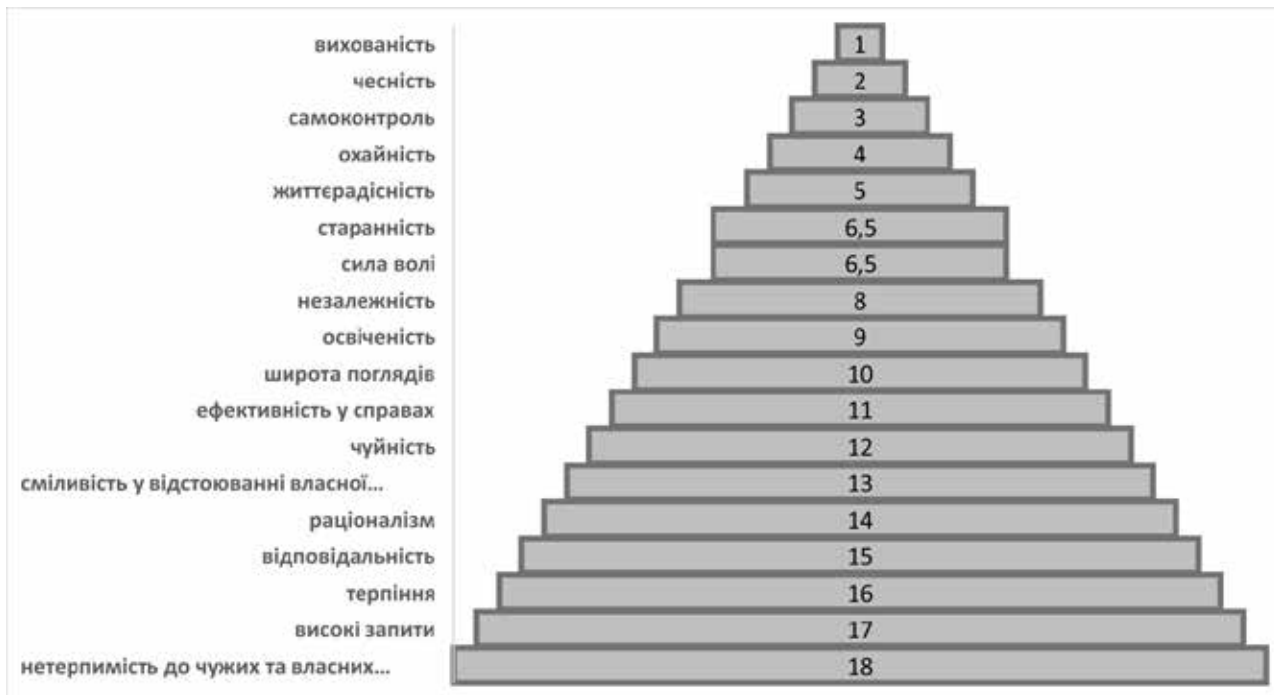

Рис. 2. Ієрархія ціннісних орієнтацій (інструментальні цінності) студентів

задоволення ціннісного самовираження, залучаючи в активну і творчу наукову діяльність, використовуючи активні методи навчання. Важливо стимулювати розвиток мотивації до навчання та творчий особистісний саморозвиток кожного студента для підвищення ефективності навчання студентів. Саме мотивація є основним інструментом, який дозволить підвищити рівень інтересу студентів до освітнього процесу, підвищить особистісну наукову творчість. Вивчення мотивації та її формування є двома сторонами одного й того ж процесу виховання мотиваційної сфери цілісної особистості студента.

Висновки дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку.

На основі проведеного емпіричного дослідження був визначений рівень цінностей у студентів, а також відмінності за курсами навчання. Дослідження ціннісних орієнтацій студентів дозволило виявити їхні особистісні пріоритети як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Виявлено, що в ієрархії цінностей на перших місцях стоять такі цінності, як «здоров'я», «активна життя діяльність», «любов». Віднесення до цінностей нижчого рангу таких цінностей, як «творчість» та «щастя інших» свідчить про те, що потреба у творчості та суспільному визнанні у студентів ще не сформована. У дослідженні також виявлено якісні характеристики інструментальних цінностей, які можуть як сприяти, так і перешкоджати формуванню ціннісної ієрархії, в якій пріоритетними є високі духовні ціннісні орієнтації, що сприяють професійному розвитку. Результати дослідження

можна використовувати з метою створення оптимальних умов навчання, які стимулюватимуть залучення студентів залежно від їх індивідуальних особливостей. Отже, необхідно враховувати вплив ціннісних орієнтацій на активність студента під час навчання, що вимагає розробки механізму для розвитку мотивації до навчання. В **подальших дослідженнях** було б доцільним проаналізувати дієвість заходів, спрямованих на підвищення ефективності навчального процесу, з урахуванням ціннісних орієнтацій здобувачів освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Заредінова Е.Р. Формування соціокультурних цінностей студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти: теорія і методика. Монографія. Київ: Видавничий Дім „Слово”, 2020. 372 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/724221> (дата звернення: 19.03.2023)
2. Вініченко А.А. Формування ціннісних орієнтацій у студентів закладів вищої освіти у сучасному соціокультурному просторі. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2017. Вип. 4. С. 24–32. URL: <https://cutt.ly/F7zllBV> (дата звернення: 23.03.2023)
3. Ateş-Bozdoğan, F. (2013). Analysis of value orientations of Anatolian teachers high school students in terms of some variables (Ankara case). Unpublished Master's Thesis. Gazi University Institute of Educational Sciences: Ankara. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1255545.pdf> (дата звернення: 19.03.2023)
4. Ngambeki I., Branch S., Evangelou D. Rule, role and value orientations as motivations for engineering URL: https://www.academia.edu/406443/Rule_Role_and_Value_Orientations_As_Motivations_for_Engineering (дата звернення: 19.03.2023)

5. Jevinga I., Sundukova Z. Research in students' values orientation and motivation URL: https://alephfiles.rtu.lv/TUA01/000036880_e.pdf (дата звернення: 19.03.2023)
6. Boström E., Palm T., Expectancy-value theory as an explanatory theory for the effect of professional development programmes in formative assessment on teacher practice, *Teacher Development* 24:4 (2020) 539-558. DOI: <https://doi.org/10.1080/13664530.2020.1782975> (дата звернення: 19.03.2023)
7. Filgueira Arias, C., & Hernández Suárez (2022). The Development of Values and its Influence on Academic Performance. *International Humanities Review / Revista Internacional De Humanidades*, 11(2), 129–137. URL: <https://doi.org/10.37467/revhuman.v11.3793> (дата звернення: 20.03.2023)
8. Особливості формування ціннісних орієнтацій здобувачів освіти в умовах викликів сьогодення. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (12 жовтня 2022 року). Том 2 (2022): Актуальні проблеми формування ціннісно-моральних орієнтацій студентів як детермінанта освітньої діяльності закладів фахової передвищої освіти. URL: <http://www.journal.org.ua/index.php/appos/article/view/350/399> (дата звернення: 20.03.2023)
9. Ганчева В., Лященко Т. Особливості формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді. *Нові технології навчання*. 2021. № 95. URL: <http://journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/201/269> (дата звернення: 27.03.2023)
10. Матяж С.В., Березянська А.О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Миколаїв, 2013. Вип. 213. Т. 225. С. 27–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2013_225_213_7 (дата звернення: 19.03.2023)
11. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації особистості: формалізована модель цілісного, багатоаспектного аналізу. *Соціальна психологія*. 2010. N 1 (39). С. 94–106. URL: <https://core.ac.uk/reader/77240790> (дата звернення: 20.03.2023)
12. Нагорняк К. М. Уточнена теорія базових цінностей Ш. ШВАРЦА: попередні результати адаптації методики PVQ-57 в Україні. Наукові записки НаУ-КМА. 2017. Том 196. Соціологічні науки URL: <https://bit.ly/3Jr2gMr> (дата звернення: 19.03.2023)
13. Воронцова Е., Івженко Ю. Дослідження ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти I-II рівнів акредитації. Нові технології навчання: збірник наукових праць. ДНУ «ІМЗО», 2020. Вип. 93. С. 58–69. URL: <http://www.journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/100/118> (дата звернення: 29.03.2023)
14. Paul H. P. Hanel, Lukas F. Litzellachner and Gregory R. Maio. An Empirical Comparison of Human Value Models <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01643> (дата звернення: 20.03.2023)
15. Белей М. Ціннісно-мотиваційні особливості професійного становлення в умовах сучасного ВНЗ. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2011. Вип. 16(1). С. 168-176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpfsp_2011_16%281%29_22
16. Піковець Н. Ціннісні орієнтації майбутніх фахівців в умовах здобуття освіти як предмет соціально-психологічного дослідження. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2022. Випуск 12. С. 92–99 URL: http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/12_2022/10.pdf (дата звернення: 20.03.2023)
17. Строченко Н. І., Пилипенко Н. М. Особливості навчальної мотивації студентів економічних спеціальностей в умовах реформування вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 42. С. 34-41 URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/42/6.pdf>. (дата звернення: 16.03.2023)
18. Гончар Г. І. Формування мотивації студентів інститутів фізичної культури до професійно-прикладної фізичної підготовки: монографія. Умань: ПП Жовтий О.О., 2014. 238 с. URL: <https://bit.ly/2ZKU6W> (дата звернення: 19.03.2023)